

ละครในของหลวงในสมัยรัชกาลที่ ๒

นางสาวอารคา สุมิตร

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

แผนกวิชาภาษาไทย

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๑๖

008425 : 15943537

LAKHON NAI OF THE ROYAL COURT
IN THE REIGN OF KING RAMA II

Miss Arada Sumitra

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts

Department of Thai Language

Graduate School

Chulalongkorn University

1973

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็น
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

[Handwritten signature]

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจวิทยานิพนธ์

[Handwritten signature] ประธานกรรมการ

[Handwritten signature] กรรมการ

[Handwritten signature] กรรมการ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัย

ดร. ศักดิ์ศรี แยมันต์คา

หัวข้อวิทยานิพนธ์ : ละครในของหลวงในสมัยรัชกาลที่ 2

ชื่อ : นางสาวอารดา สุมิตร

แผนกวิชา : ภาษาไทย

ปีการศึกษา : 2515

บทละครพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 เป็นที่รู้จักกันดีของคนทั่วไป และได้รับยกย่องเป็นอันมากว่าเป็นเรื่องที่แต่งดี ส่วนนวนโวหารไพเราะจับใจ คนส่วนใหญ่จึงมุ่งสนใจไปในเรื่องคุณค่าทางวรรณคดีมากกว่าด้านอื่น ผู้เขียนเห็นว่า บทละครพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 มีชั้นความพระราชประสงค์จะไช้แสดงเป็นสำคัญ จึงได้เลือกเอาละครในทั้งสองเรื่องที่เป็นพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 มาพิจารณา คือเรื่องอิเหนา และเรื่องรามเกียรติ์ เพราะละครในของหลวงเป็นรูปแบบของละครไทยที่มีความเป็นยอดในทางศิลปะมากที่สุด และสมัยรัชกาลที่ 2 ก็เป็นสมัยที่ละครในเฟื่องฟูที่สุดด้วย แต่การวิจัยละครใน ในวิทยานิพนธ์นี้ จะมุ่งสนใจหนักไปในด้านการแสดง เพราะจุดมุ่งหมายทั้งเดิมของบทละครก็คือ "เพื่อไช้แสดง" บทที่ 1 กล่าวถึงความเป็นมาของนาฏศิลป์และละครในจนถึงสมัยรัชกาลที่ 2 โดยสังเขป บทที่ 2 เป็นเรื่องเกี่ยวกับการแสดงละครในของหลวงในสมัยรัชกาลที่ 2 โดยแบ่งเป็นส่วนย่อย ๆ ดังนี้คือ วัตถุประสงค์ โอกาสที่แสดง ผู้ชม สถานที่แสดง เวทีและฉาก ท่ารำ คนตรีและเพลงร้อง วิธีการแสดง เครื่องแต่งตัว คนรำ จากการศึกษานี้เห็นได้ชัดว่าลักษณะการแสดงละครในของหลวงในรัชกาลที่ 2 ต่างจากละครใน ในสมัยต่อมาเป็นอันมาก จนกระทั่งในปัจจุบันนี้แทบจะไม่มีใครสนใจลักษณะที่แท้จริงของละครในตามแบบเดิมแล้ว บทที่ 3 กล่าวถึงบทละครในพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 ได้แก่เรื่องอิเหนา และเรื่องรามเกียรติ์ ตลอดจนการตีความหมายของบทละครออกมาในรูปของเพลงร้อง เพลงหน้าพาทย์ ท่ารำ และการแสดงบทบาท ส่วนบทที่ 4 และบทที่ 5 เป็นการเปรียบเทียบ

เทียบบทละครในพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 กับบทละครในเรื่องเดียวกันที่แต่งในสมัย
อื่นในแง่ที่เกี่ยวกับการแสดง ซึ่งได้แก่ การดำเนินเรื่อง วิธีการแสดง และควมมีชีวิต
ชีวา เพื่อหาเหตุผลที่ว่า เหตุใดบทละครในพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 ทั้งสองเรื่องนี้
จึงได้รับยกย่องว่าดีกว่าสำนวนอื่น โดยได้แยกพูดเรื่องละบท บทที่ 4 เปรียบเทียบบท
ละครอิเหนาพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 กับบทละครอิเหนาพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1
เพียงเรื่องเดียว บทที่ 5 เปรียบเทียบบทละครรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2
กับบทละครรามเกียรติ์สมัยอยุธยา พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี พระราช-
นิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 และพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 4 รวม 4 เรื่อง และบทที่ 6
กล่าวถึงการสื่อสารของละครในพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 สิ่งที่ละครในสื่อสารให้แก่
ผู้ชมนั้น ในที่นี้แยกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านเนื้อหา และคุณค่าทางศิลปะ ผู้เขียนเชื่อว่า
การศึกษาวรรณคดีประเภทบทละครในแง่ของการแสดง มีความสำคัญไม่น้อยกว่าการศึกษา
ในแง่รสของภาษา เพราะทำให้สามารถมองเห็นและชื่นชมต่อคุณค่าของวรรณคดีกว้าง
ขวางออกไปในอีกลักษณะหนึ่งซึ่งต่างจากที่เคยมีผู้สนใจกันมากจนแล้ว

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THESIS TITLE : Lakon Nai of the Royal Court in the Reign of
King Rama II

NAME : Miss Arada Sumitra

DEPARTMENT : Thai Language

ACADEMIC YEAR : 1972

ABSTRACT

The plays written by King Rama II are well known and greatly praised as being superbly composed and expressing exquisite beauty in language. Thus the plays are regarded mainly as masterpieces of literature and very little attention is paid to their dramatic values. The author, however, holds the opinion that these plays were written mainly to be performed and thus has selected Inao and Ramakien, King Rama II's Lakon Nai plays, as illustrations to support the opinion. The fact is that Lakon Nai of the Royal Court is the most refined form of Thai dance-drama. Besides, the period of King Rama II is important in the history of Thai drama because Lakon Nai reached its zenith during this time. Believing that the main purpose in writing these plays is to have them performed, the author chose to discuss various aspects of performance of Lakon Nai. Chapter One traces the development of dances and court drama (Lakon Nai) from the beginnings to the period of King Rama II. Chapter Two deals with the performance of Lakon Nai of the Royal Court in the reign of King Rama II. This chapter is sub-divided into sections: Purpose of Lakon Nai, Occasion of

Performance, Audience, Place of Acting, Stage and Scenery, Dance Design, Music and Song, Technique of Performance, Costuming, and Dancers. From this study, it is clear that the methods of performance of Lakon Nai in the reign of King Rama II differ greatly from those of later periods. As a matter of fact, very few people nowadays are interested in the presentation of Lakon Nai in the period of King Rama II. Chapter Three describes the two plays: Inao and Ramakien, composed by King Rama II and the interpretations of these dramatic pieces in terms of music, song, dance design and acting. Chapters four and five present a comparative study of the two plays composed by King Rama II and the plays of the same titles and stories written in other periods, with emphasis on various acting aspects. Script continuity, acting technique, and vitality of the script are being examined in order to find out why these scripts are more effective on stage than other versions. This comparative study is made in two separate chapters. Inao composed by King Rama II is compared with Inao composed by King Rama I in Chapter Four. In Chapter Five, Ramakien composed by King Rama II is compared with Ramakien of the Ayudhaya period, of King Dhonburi, of King Rama I, and of King Rama IV. Chapter Six presents the aspects of communication of these dramas: context, and artistic values. The author believes that a study of the performing aspects of dramatic literature is as important as the study in other areas such as language and diction, because looking at a play from an acting viewpoint can enlarge the readers' abilities to appreciate the values of the content and the artistic qualities of this particular form of literature--drama.

คำขอขอบคุณ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาอนุเคราะห์จากอาจารย์ ทานบุญ ปลอดจน บุคคลอื่น ๆ หลายท่าน ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แยมันติศา อาจารย์ผู้ควบคุมงานวิจัย ที่ได้กรุณาตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์ตลอดมา และขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ชั้นพิเศษ เบญจวรรณ สุนทรากุล ที่ได้กรุณาตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์และให้คำอธิบายอันมีประโยชน์แก่การวิจัยเป็นอย่างยิ่ง

อนึ่ง พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ไททรงพระกรุณาประทานโอกาสให้ผู้เขียนได้เข้าเฝ้าเพื่อสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลที่จะนำมาใช้ในงานวิจัย พระเดชพระคุณครั้งนี้หาที่สุกมิได้

ผู้เขียนได้ขอบคุณและความคิดเห็นที่มีคุณค่าจากหม่อมราชวงศ์ศักดิ์ ปรามโฆ หม่อมราชวงศ์แสงสุรีย์ ลดาวัลย์ หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ เป็นเหตุให้วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลงด้วยดี จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

นอกจากนี้ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณอาจารย์มนตรี ตราโมท คุณครูอุดม ยมะคุปต์ คุณครูเฉลย ศุขะวณิช คุณครูจำเรียง พุชประคัม คุณครูเสรี หวังในธรรม คุณครูรัตติยะ วิภิสิตพงษ์ และคุณครูพนิดา สิทธิวรรณ ที่ได้กรุณาถ่ายทอดความรู้ในทางนาฏศิลป์และดนตรีไทยให้กับผู้เขียนเพื่อนำมาใช้ประกอบการวิจัยครั้งนี้ด้วยความเต็มใจเสมอมา

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณคุณครู เทวประสิทธิ์ พาทยโกศล ผู้ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ทางคานดนตรีไทย และช่วยเหลือให้คำอธิบายเกี่ยวกับคานนี้ตลอดช่วงเวลาที่ทำ การวิจัย และขอกราบขอบคุณคุณครูพิริศ ชัยเสรี ที่ได้ถ่ายทอดวิชาการคานตรีของไทยให้กับผู้เขียนอีกท่านหนึ่งด้วย

อนึ่ง ผู้เขียนได้รับความสะดวกในการเข้าค้นคว้าหนังสือและเอกสารจากหอสมุดแห่งชาติพอสมควร จึงขอขอบพระคุณท่านผู้อำนวยการกองหอสมุดแห่งชาติ และเจ้าหน้าที่ทุกท่านที่เกี่ยวข้องไว้ ณ ที่นี้

ผู้เขียนได้รับความกรุณาจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คมคาย นิลประภัสสร ให้ยืมหนังสือและเอกสารอ้างอิงหลายเล่ม ให้เนื้อหาที่สำคัญบางตอน ให้คำแนะนำที่มีประโยชน์ และให้กำลังใจแก่ผู้เขียนตลอดมา ตลอดจนได้กรุณาตรวจแก้วิทยานิพนธ์ในขั้นสุดท้ายอีกด้วย จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

งานวิจัยนี้จะสำเร็จลงไม่ได้ถ้าไม่ได้รับความช่วยเหลือและกำลังใจจากอาจารย์เพื่อน และผู้มีอุปการคุณอีกหลายท่าน ผู้เขียนรู้สึกซาบซึ้งในน้ำใจเป็นที่สุด และขอขอบพระคุณและขอบคุณทุก ๆ ท่านมา ณ โอกาสนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

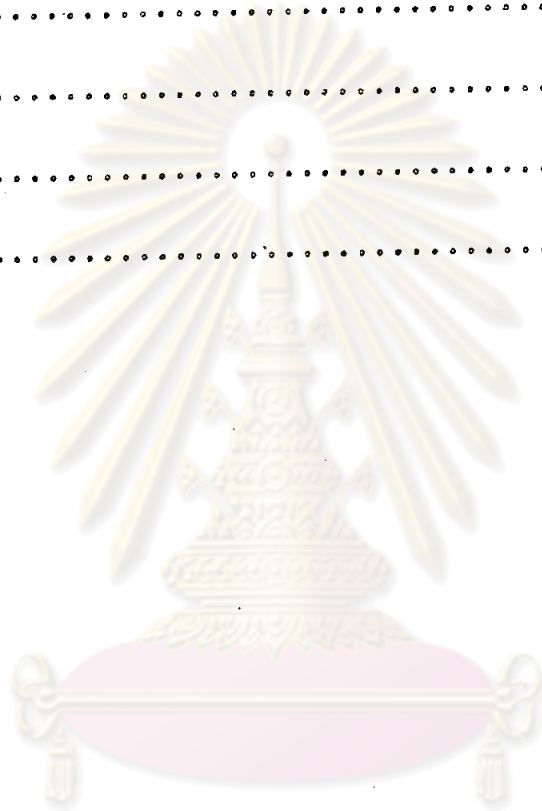
	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	๗
คำขอบคุณ	๗
รายการภาพประกอบ	๘
บทที่	
1. บทนำ	1
2. ลักษณะการแสดงละครในของหลวงในสมัยรัชกาลที่ 2	26
2.1 วัตถุประสงค์	28
2.2 โอกาสที่แสดง	30
2.3 ผู้ชม	35
2.4 สถานที่แสดง	37
2.5 เวทีและฉาก	46
2.6 ท่ารำ	49
2.7 คนตรีและเพลงร้อง	68
2.8 วิธีการแสดง	100
2.9 เครื่องแต่งตัว	120
2.10 คนรำ	153
3. บทละครในพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2	159
3.1 วิธีพระราชนิพนธ์บทละคร	160
3.2 ลักษณะบทละครในที่เป็นพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2	163

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
 ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย

3.3	วิธีการดำเนินเรื่องอันเป็นแบบเฉพาะของบทละครใน	167
3.4	ตัวบทละครในพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2	172
3.4.1	บทละครเรื่องอิเหนา	172
3.4.2	บทละครเรื่องรามเกียรติ์	178
3.5	การตีความหมายของบทละคร	185
4.	เปรียบเทียบบทละครอิเหนาพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 กับ บทละครในเรื่องอิเหนาในสมัยอื่น	196
	- เปรียบเทียบบทละครอิเหนาพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 กับ บทละครอิเหนาพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1	204
5.	เปรียบเทียบบทละครรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 กับ บทละครในเรื่องรามเกียรติ์ในสมัยอื่น	232
5.1	เปรียบเทียบกับบทละครรามเกียรติ์สมัยอยุธยา	239
5.2	เปรียบเทียบกับบทละครรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี	260
5.3	เปรียบเทียบกับบทละครรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ ในรัชกาลที่ 1	282
5.4	เปรียบเทียบกับบทละครรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ ในรัชกาลที่ 4	311
6.	การสื่อสารของละครในพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2	316
6.1	เนื้อหาของละคร	318
6.2	คุณค่าทางศิลปะ	326

สรุปผลการวิจัย	333
ข้อเสนอแนะ	339
บรรณานุกรม	342
สัมภาษณ์บุคคล	355
ประวัติการศึกษา	357

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการภาพประกอบ

หน้า

1. เครื่องดนตรีประกอบการแสดงละครในของหลวง ในสมัยรัชกาลที่ 2	71 ก
2. ภาพเครื่องแต่งตัวพระ	119 ก
3. อธิบายภาพเครื่องแต่งตัวพระ	119 ข
4. ภาพเครื่องแต่งตัวนาง	119 ค
5. อธิบายภาพเครื่องแต่งตัวนาง	119 ง
6. ภาพเครื่องแต่งตัวยักษ์	119 จ
7. อธิบายภาพเครื่องแต่งตัวยักษ์	119 ฉ
8. ภาพเครื่องแต่งตัวลิง	119 ช
9. อธิบายภาพเครื่องแต่งตัวลิง	119 ซ